

מלבי"ם פרשת שמות

שמות פרק ד, כא-כג

(כא) וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה בְּלִקְתָּךְ לָשׁוּב מִצְרַיִמָּה רְאֵה כָּל־הַמִּפְתִּיחַ אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי בְיָדְךָ וְעָשִׂיתָם לִפְנֵי פְרַעֲהוּ וְאֲנִי אֲחַזֵּק אֶת־לְבָבוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת־הָעַם: (כב) וַאֲמַרְתָּ אֶל־פְּרַעֲהוּ כֹה אָמַר ה' בְּנִי בְכָרִי יִשְׂרָאֵל: (כג) וַאֲמַר אֵלָיִךְ שְׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִמְאַן לְשַׁלְּחֹהֶם הִנֵּה אֲנִי הֹלֵךְ אֶת־בְּנֵיךָ בְּכַרְךָ:

מלבי"ם שמות פרק ד

(כב - כג) ואמרת. ר"ל ולא ישלח את העם עד שתאמר אליו בני בכורי ישראל, ר"ל עד שיוכה במכת בכורות, ואז תודיע לו שהמכה האחרונה באה לו מדה כנגד מדה אחר שישראל הם בני בכורי שהבכור מוקדש לעבודת ה' כן הם מוקדשים לעבודתי וע"ז אמרתי שלח את בני ויעבדני, ותמאן לשלחו לכן באה המכה מדה כנגד מדה, והודיע לו שבכל תשע המכות יחזק את לבו עד מכת בכרות שאז ישלחם. ואמנם בזה נתקשו כל המפרשים איך יתכן שה' יחזק את לבו וישלול ממנו הבחירה, ואם עשה לו כן, איך הענישו בעבור זה אחר שהוא משולל הבחירה. ויאמר הרמב"ם בס' המדע ובפי' אבות, שאפשר שיחטא אדם חטאים גדולים עד שיהיה משפטו למנוע ממנו הבחירה כדי שימות ברשעו, והרי"א יאמר שפרעה חטא בעונות שבין אדם לחברו במה שהשליכו את בניו ליאור וימררו את חייהם להמעיטם פן ירבה ועל עונות שבין אדם לחברו אין מועיל תשובה, ויאמר עוד שתרופת התשובה היא מצד חסדי ה' להעם המאמינים בו ושבים אליו בכל לב לא להכופרים בא-להותו ועובדים ע"ז, ועוד יאמר שקשוי לבו היה שה' הטת את לבבו שיחשוב שהמכות באו במקרה או מפאת המערכה שע"י שסרו המכות בכל פעם חשב שקצרה יד ה' מהכותו במכה אחרת וילאה להכותו עוד, ולדעתי כבר גלה ה' עקר הטעם בזה במ"ש ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך ולא ביד חזקה, ה' הבוחן לבב ידע רוע לב פרעה ורשעתו שלא יתן אותם להלוך, ולא שה' יכריחהו לזה ביד חזקה שיהיה בזה משולל הבחירה, כי יעשה זה מצד בחירתו, רק שלפי הטבע הגם שמצד בחירתו לא יתן אותם להלוך, היה ראוי שישלחם מפני הכרח המכות והיסורים, ובזה היה השלוח שלא מצד בחירתו רק מצד ההכרח, וה' רצה שהשלוח לא יהיה ע"י הכרח [שבזה היה יכול להוציאם בעצמו בלא רשות פרעה] שאם ישלחם ע"י הכרח המכות היה זה דומה כאלו יוצאים בעצמם בלא רשותו, כחונק את חברו שיתן לו מעות שזה לא נחשב כנתן לו מדעתו רק שלקח ממנו בע"כ, וע"כ חזק ה' את לבו שלא ירך לבבו מפני היסורים ונשאר על בחירתו כאלו אינו סובל מכות ומוסר אכזרי, ומה שלא שלחם תחלה וכן מה ששלחם בסוף הכל היה מתיחס לבחירתו החפשית. ונמצא בפרשה ג' לשונות, ואני אחזק את לבו, ולקמן (ז ג) ואני אקשה את לב פרעה, ולקמן (י) כי אני הכבדתי את לבו. חוזק הלב הוא שלא ירך לבו מפני המכות, ולפעמים חזק את לבו בעצמו כמו בתנין ובדם, ולפעמים חזק ה' את לבו לסבול המכה כמו בשחין ובארבה ובחשך, והכבד את לבו הוא בעת שלא היה יכול להחזיק את לבבו וירא מהמכה, רק אחר שראה שהלכה המכה הכביד את לבו וחשב שלא יכהו עוד, ומקשה את לבו הוא בעת ההתראה שאף שהתרה בו במכה חדשה שאז היה לו לירא מן העתיד, הקשה לבו לחשוב שלא תבא המכה עליו, כמ"ש אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו יפול ברעה, וה' חזק את לבו בעת המכה, והכביד לבו בסור המכה, והקשה לבו בעת ההתראה עד שלא פחד מן המכה, ובכ"ז נשאר תמיד בידו הבחירה לשמוע לדבר ה' ולשלחם, שבחירה זו לא שלל ה' ממנו, ולכן נענש כדין על שלא שלחם בבחירתו: